Anatol EREMIA

Dicționar toponimic (VI)*

A.E. – dr. hab., cercetător conferențiar, lingvist, specialist în onomastică. A editat 25 de cărți, cele mai recente fiind *Dicționar explicativ și etimologic de termeni geografici*, Chișinău, 2006; *Dicționar geografic universal*, Chișinău, 2008; *Localitățile Republicii Moldova. Ghid informativ documentar*, 2009.

Ghindar, numele mai multor locuri de pădure: *Ghindari,* pădure în hotarul satului Morozeni (Orhei), *Ghindariul,* pădurice pe teritoriul satului Vatici (Orhei), *Valea Ghindarului,* vale la vest de or. Hâncești. Apelativul *ghindar* este un sinonim al lui *stejar,* fiind deci o formație prin derivare cu suf. *-ar* de la *ghindă* „fructul stejarului", apărută după același procedeu ca și *merar, perjar, vișinar,* corespondentele lui *măr, perj, vișin* etc. Compară pasajele: „Țăranul nostru... începu să sluțească pădurea cea bătrână. Tufari, palteni, *ghindari*... tăia totul de rând" (Gr. Alexandrescu), „Copaci cu tot fel de fructe găsi Ionel Vântură-Cenușa în grădina ceea împărătească: aguțari cu agude, alunari cu alune, merari cu mere, perjari cu perje, *ghindari* cu ghinde..." (folclor).

Pe teren onimic, termenul *ghindar* și-a extins sensul, însemnând în arealul său de circulație poene cu stejari, precum și pădure de stejar, aceasta, mai cu seamă, în zona codrilor Lăpușnei și Orheiului. În terminologia entopică îi corespund sinonimele cu sensuri mai mult sau mai puțin apropiate: *dumbravă, goruniș, goruniște, stejăret, stejărie, stejăriș.* Local, *ghindar* poate avea și forma *ghindari.*

Ieruga, depresiune de teren în hotarul satelor din raioanele de nord: *Ieruga,* vale, Vărăncău

* Continuare. Partea I în nr. 4, 2014, p. 129-134.

BDD-A20680 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:12 UTC)

(Soroca), *Iaruga,* vale râpoasă, Nicoreni (Drochia), *Iruga,* vâlcea, Bisericani (Glodeni), *Iruguța,* vâlcea, Cuhnești (Glodeni). Toponimul are la bază termenul entopic *ierugă,* înregistrat în unele dicționare și în studiile de specialitate cu forme și semnificații diferite: *ierugă* „pârâu mai mare", „braț al unei ape", „canal prin care se abate apa la moară", „vână de apă", „izvor latent", *iarugă, iruga* „vâlcea lungă și îngustă, adâncă, cu coaste prăpăstioase și stâncoase", „canal", *irugă* „urmă lăsată de un șuvoi de apă", *ierugă* „loc ușor adâncit pe coasta unui deal", „săpătură lungă și îngustă făcută pentru irigație". Cu sensul general „vale scurtă și îngustă; vâlcea" la noi a fost înregistrat în mai multe localități din arealul toponimic *Ierugă* (raioanele Dondușeni, Fălești, Glodeni, Râșcani, Soroca).

Termenul entopic e frecvent folosit în operele literare și folclorice: „Valea e țesută de *irugi* și ostroave" (M. Sadoveanu), „S-a oprit trudită moara, Doarme apa la *irugă*" (O. Goga), „Voinicul străbătu cale lungă, urcând munți și dealuri, cutreierând văi, vâlcele și *ierugi,* până să ajungă la palatul împăratului" (folclor). În terminologia entopică lui îi corespund sinonimele: *balcă, derea, dolie, dolină, vale, văioagă, văiugă, viroagă, vâlcea.*

În limba română, apelativul a pătruns din rusă sau ucraineană, în care este explicat prin tcc. *jaryk* „crăpătură", „săpătură", „scurgere", „trecătoare". Să se compare: v. rus. *яруга* „râpă"; rus. reg. *яруг* „râpă", „pârâu într-o râpă", „izvor", „băltoacă", „vale cu maluri abrupte", „prăpastie"; pol. reg. *jaruga* „râpă adâncă", „mlaștină"; slov. *jaruga* „râpă cu maluri prăpăstioase" [13, p. 172; 14, p. 255; 15, p. 651-652; 16, vol. IV, p. 561]. În limbile slave, termenul apare frecvent și în funcție de nume topic: *Iarug, Iaruga, Glubokii Jarug, Kalinovaia Jaruga, Kamennaia Jaruga, Krasnaia Jaruga.*

Iezer, lacuri în luncile unor râuri mari: *Iezerul,* lac, Chircani (Cahul), *Iezărul,* lac, Colibaşi (Cahul), *Iezărul Lat,* lac, Cioburciu (Ștefan-Vodă), *Iezărcane, Iezurcane,* lacuri mici, Cotova, Dominteni (Drochia), *Iezărenii Noi, Iezărenii Vechi,* sate în r-nul Sângerei. Etimonul acestor toponime este apelativul *iezer,* cu sensul general cunoscut „lac natural", „lac de munte adânc", cuvânt foarte vechi în limba noastră, împrumutat din slava comună (*езеръ, езеро* – „lac"). Apare menționat încă la începutul sec. al XVI-lea, în anii 1511, 1520, 1534 [17, p. 111]. E utilizat în cronici și în operele literare: „Ce prinzându de veste oastea lui Pătru

BDD-A20680 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:12 UTC)

vodă, s-au pornit după dânșii și la *iezerul* Ciurbeștilor i-au ajunsu și pre toți i-au surpat acolo" (Gr. Ureche), „Doi caligrafi trecură în zbor către *iezer*" (M. Sadoveanu), „Păi aici, puțin mai la vale, e un *iezer* în munte și pescuim și noi mrene și țipari" (B. Delavrancea).

În terminologia entopică românească, apelativului *iezer* îi corespund sinonimele: *barc, heleșteu, ghiol, lac, rămnic (râmnic), tău.* Limbile slave dispun de forme și variante fonetice aproximativ identice din punct de vedere semantic: pol. *jeziero* „lac"; ceh. și slov. *jezero* „lac"; slc. *jazero* „lac", „baltă"; bg. *езеро* „lac", „heleșteu"; scr. *jèzero*; scr. reg. *jèzér* „baltă", „lac", „heleșteu" [13, p. 62; 15, p. 408].

Mașcăuți, sat în raionul Criuleni, situat pe Răut, la 19 km nord-vest de Criuleni și la 62 km nord-vest de Chișinău. Coordonate geografice: 47°17'30" lat. N, 29°00'30" long. E. Gospodării individuale: 1535. Populația: 4420 de locuitori. Este o așezare veche, existentă încă pe vremea domniei lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare. Prima mențiune documentară a satului datează din anul 1436. Prin acest document i se întărește lui Oancea logofăt satul Macicăuți de pe Răut [10, vol. I, p. 218-219]. Mărturiile documentare de mai târziu sunt frecvente și bogate în informații. În actul din 7 august 1617, se face hotărnicirea moșiei satului Mașcăuți din țin. Orhei și se recunoaște că stăpâni peste două părți de ocină sunt Andrei și Eftimie, „prenepoții Mașcului". Ca repere de hotar sunt arătate numeroase locuri, dintre care: *Sărăncuța, Săbana, Valea Izvoarelor, Podul lui Aftenie, Pădurea Cotelnicilor, Drumul Zăvoaielor, Podul Neculcii, Fricoasa, Fântâna Furilor, Bacota, Huceșca, Schitul Albului, Gura Râposului, Culișeuca, Morovaia, Țiganca, Fântâna lui Lefter, Fundul Prilejnii, Piscul lui Hariton, Valea lui Stan, Pârâul Fântânii, Lutnițele Albe, Mormânturile Tătărești* ș.a. [18, p. 13-16]. Aceste nume de locuri sunt deosebit de semnificative, deoarece constitue o dovadă a unei vieți românești sedentare, continue și permanente, în zona pomenită. Într-un alt document, din 1618, se vorbește de „un vad vechi de moară din satul Macicăuți, vadul cel din jos, unde a fost moara lui Macicu" [11, veac. XVII, vol. IV, p. 123].

După datele recensământului din 1774, satul avea doar 12 case, cu 12 familii, dintre care 5 birnici și 7 rufetași [19, vol. VII, partea II, p. 417]. Următoarele statistici reflectă starea și evoluția economică și demografică a localității: 1817 – 175 gospodării, moșia aparținând moșierului

BDD-A20680 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:12 UTC)

Alexandru Panaite şi răzeşilor, vii, livezi, pădure [2, p. 135]; 1861 – 260 de ogrăzi, 1250 de locuitori, biserică ortodoxă [20, p. 38]; 1897 – 1418 locuitori [5, p. 7]; 1904 – 469 de case, 2914 locuitori, şcoală elementară, biserica *Sf. Mihail* [6, p. 141]; 1930 – 4117 locuitori, dintre care 3815 români [7, p. 334]; 1970 – 4856 de locuitori [8, p. 168]; 1994 – 1510 gospodării individuale, 4274 locuitori, dintre care 4257 români [9, vol. II, p. 437].

Din documente rezultă deci că moşia şi satul aparţineau pe vremuri lui Macicu (Maşcu), al cărui nume a şi servit ca punct de plecare la crearea acestui toponim. Forma iniţială (de origine) a denumirii fusese *Мачковци (Машковци),* un derivat cu sufixul ucrainean *-овци* de la *Мачко (Машко),* acesta reprezentând diminutivul în *-ко* al prenumelui *Максим.* Să se compare şi alte formaţii de acest fel: *Васько* < *Василь, Грицько* < *Григорій, Ивашко* < *Иван, Олешко* < *Олексій, Пашко* < *Павел (Павло), Сашко* < *Олександр.* Grafiile documentare *Macicu* şi *Maşcu* se explică prin adaptarea fonetică a numelui respectiv pe terenul limbii noastre. Aceluiaşi fenomen se datorează şi forma actuală a toponimului în discuţie: *Maşcăuţi* < *Мачковци (Машковци).*

Ocniţa, este numele mai multor localităţi din spaţiul de la est de Prut: *Ocniţa,* oraş, centru raional; *Ocniţa,* sat în r-nul Ocniţa; *Ocniţa,* sat în r-nul Camenca; *Ocniţa-Răzeşi,* sat în r-nul Orhei, com. Cucuruzeni; *Ocniţa-Ţărani,* sat în r-nul Ocniţa, com. Zorile. Aceste localităţi au vechime diferită, dar numele lor provin de la unul şi acelaşi cuvânt – *ocniţă.*

Oraşul Ocniţa a luat fiinţă la sfârşitul sec. al XIX-lea, pe lângă o staţie de cale ferată (Bălţi – Drochia – Donduşeni – Secureni – Cernăuţi). Este situat la hotarul de nord al Republicii Moldova, dinspre Ucraina, la 232 km de Chişinău. Coordonate geografice: 48°24’30” lat. N, 27°29’20” long. E. Atestări documentare: *Ocniţa-Târg,* staţie de cale ferată, 487 de case, 3240 de locuitori [1904, 6, p. 154]; *Ocniţa-Gară,* 2676 de locuitori [1930, 7, p. 424]; *Ocniţa,* 8224 de locuitori [1989, 21, p. 312]; *Ocniţa,* 2674 apartamente, case individuale, 11 349 de locuitori [1994, 9, vol. III, p. 932].

Satul Ocniţa din raionul Ocniţa a fost întemeiat pe locul sau în preajma unei aşezări mai vechi, care la 1433 se numea *Durneşti,* aceasta fiind

BDD-A20680 © 2014 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:12 UTC)

proprietatea lui Petru Durnea și a fraților săi Ion și Giurgiu [10, veac. XIV-XV, vol. I, p. 166-167]. Din 1620, satul apare menționat cu numele actual *Ocnița*. Atestări documentare: Grigore Urmeziu schimbă o parte din satul Ocnița pe o parte din satul Medvidca, care aparținea unchiului său Ionașcu Urmeziu [1620, 22, vol. I, p. 363]; Ionașcu Urmeziu vinde o jumătate din satul Ocnița lui Gavrilaș, mare vornic al Țării de Sus [1629, 22, vol. III, p. 222]; *Ocnița,* 51 de case, dintre care una a preotului Gheorghe și 50 ale țăranilor [1774, 19, vol. VII, partea II, p. 151]; *Ocnița,* 135 de gospodării, moșia aparținând căminarului Enache Pruncul (550 fălci de pământ arabil, 500 fălci de fâneață, 750 fălci de imaș, 300 fălci de pădure ș.a.), 5 iazuri, 2 mori [1817, 2, p. 24]; 1607 locuitori [1897, 5, p. 8]; *Ocnița,* 380 de case, 1720 de locuitori [1904, 6, p. 153-154]; 2704 locuitori, dintre care 2599 români [1930, 7, p. 220]; 3181 de locuitori [1989, 21, p. 315]; 1219 gospodării individuale, 3214 locuitori, dintre care 3096 români [1994, 9, vol. III, p. 956].

Satul Ocnița din raionul Camenca este situat pe valea râului Ocnița, afluent pe stânga al Nistrului, la satul Cuzmin. Coordonate geografice: 48°07'30" lat. N, 28°38' long. E. Apare notat pe hărțile din sec. XIX-XX. Atestări documentare: *Ocnița,* sat în r-nul Camenca, 1348 de locuitori în 1959 și 1223 de locuitori în 1970 [8, p. 123]; 1099 de locuitori în 1979 și 985 de locuitori în 1989 [21, p. 157]; 1010 locuitori în 1996.

Ocnița-Răzeși este un sat din raionul Orhei, situat pe valea râului Cogâlnic, la 14 km N de Orhei și la 60 km N de Chișinău. Coordonate geografice: 47°28' lat. N, 28°43' long. E. Satul *Ocnița-Țărani* (Orhei) este situat pe aceeași vale a râului Cogâlnic, la 2 km E de Ocnița-Răzeși, localitate foarte veche, în sec. al XVI-lea aflându-se pe moșia răzeșilor din Brăviceni. Inițial, acest ultim sat s-a numit *Ocna,* după cum reiese dintr-un document din 1559, când este dăruit de domnul Moldovei Mănăstirii „Sf. Sava" din Iași [11, veacul XVI, vol. II, p. 124]. Ocnița-Țărani a luat ființă în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, după împroprietărirea țăranilor în anul 1864. Atestări documentare: 1614 – este menționat un Necula cămăraș de Ocna [12, p. 52]; 1654 – prăvalul Ocnii și apa Ocnii [12, p. 99]; 1724 – Ocna, sat pe Cogâlnic [12, p. 190]; 1774 – *Ocna*, sat în ținut. Orhei, ocolul Câmpurilor [19, vol. VII, partea II, p. 470]; 1777 – izvorul Ocna, pe Cogâlnic, în hotarul moșiei Brâvi-

BDD-A20680 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:12 UTC)

ceni [12, p. 270]; 1875 – *Ocnița,* sat în jud. Orhei, volostea Brăviceni, 37 de case, 136 de locuitori [4, p. 43]; 1904 – *Ocnița,* sat în jud. Orhei, volostea Ciocâlteni, se compune din două cătune, așezate pe valea Cogâlnicului, cu 46 de case și 470 de locuitori [6, p. 154]; 1930 – *Ocnița-Răzeși*, sat în jud. Orhei, plasa Ciocâlteni, 370 de locuitori români, și *Ocnița-Țărani,* sat cu aceeași subordonare teritorial-administrativă, 134 de locuitori, dintre care 129 români [7, p. 332]; 1989 – *Ocnița-Răzeși,* 398 de locuitori, și *Ocnița-Țărani,* 77 de locuitori [21, p. 332]; 1994 – *Ocnița-Răzeși,* 161 de gospodării individuale, 427 de locuitori, și *Ocnița-Țărani,* 28 de gospodării individuale, 71 de locuitori [9, vol. III, p. 1017-1018].

Dicționarele înregistrează apelativele *ocnă* și *ocniță.* Primul, explicat prin „mină de sare", „mină" în general, este considerat un împrumut sud-slav (cf. bg. *окно* „gaură", „mină"; scr. *окно* „ochi de geam", „mină"), al doilea – prin „firidă, nișă", „deschizătură într-un zid; fereastruică", „groapă adâncă; hrubă", fiind dedus din *ocnă* cu suf. *-iță.* Dintre semnificațiile menționate la analiza etimologiei toponimelor pot fi luate în considerare „mină" pentru *ocnă* și „groapă adâncă; hrubă" pentru *ocniță.* În terminologia entopică însă *ocnă* mai poate însemna și „izvor", precum și „groapă adâncă", „râpă", „hârtop cu pante abrupte". Acest ultim sens îl are la origine microtoponimul *Ocna* din hotarul satului Butuceni (Orhei). Regional apelativul *ocniță* apare și cu înțelesul de „izvor; fântână". Această accepție o are cuvântul în graiul multor sate din raioanele Orhei (Cucuruzeni, Ocnița-Răzeși, Ocnița-Țărani, Ustia) și Rezina (Bușăuca, Cuizăuca, Otac). Izvoare cu denumirea *Ocna* se găsesc pe teritoriul satelor Echimăuți, Minceni, Horodiște (Rezina). Local, pentru *ocnă,* a fost înregistrat și sensul de „ochi de apă; mlaștină". Informatorii din Ocnița-Răzeși ne-au dat următoarele explicații: „La noi *ocnă* se cheamă un izvor mare, cu apă limpede, bună de băut. Dacă-i un izvor mai micușor, îi zicem *ocniță.* Tot *ocnă* se cheamă și un ochi de apă, mlăștinos. Așa ocnă mare am avut mai la vale de sat, dar s-a uscat". În această ordine de idei, să se compare informațiile documentare din 1654 și 1775 referitoare la „apa Ocnii" și „izvorul Ocna". Informatorii din satul vecin Ustia ne-au comunicat: „Pe-a răzeșilor era un ochi de apă cât o fățare, cât o ogradă, care se chema *Ocna.* Primprejur creștea stuh, pănășiță, țipirig, dar de la o vreme a prins a se mâli și s-a uscat".

BDD-A20680 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:12 UTC)

Prin urmare, oiconimele *Ocnița-Răzeși* și *Ocnița-Țărani* au la bază, ca prim element de compunere, termenul hidrografic *ocniță* cu sensul „izvor mic”, „mic ochi de apă”, dezvoltat din entopicul *ocnă* „izvor”, „ochi de apă; mlaștină”. În vorbirea populației locale atât apelativul, cât și toponimul sunt rostite cu accentul pe sufix, nu pe temă – *ocníță, Ocníța* (asemenea diminutivelor *cană – căníță, fată – fetíța, poartă – portiță*), ceea ce dovedește, o dată în plus, că ambele cuvinte sunt creații lexicale românești. Cât despre determinativele *Răzeși* și *Țărani,* acestea evocă starea socială de altădată a locuitorilor din satele respective.

Referințe bibliografice

1. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. VI, partea II, Iași, 1933.
2. *Роспись землевладения и сословного строя населения Бессарабии по данным переписи 1817 года // Труды Бессарабской губернской ученой архивной комиссии*, vol. III, Chișinău, 1907.
3. *Localitățile Republicii Moldova*, vol. I-IX, Chișinău, 1999-2010.
4. *Бессарабская губерния в 1870-1875 годах. Перепись населенных мест,* Chișinău, 1912.
5. *Первая всеобщая перепись населения Российской Империи. Бессарабская губерния. 1897 год,* Sankt-Petersburg, 1905.
6. Zamfir Arbore, *Dicționarul geografic al Basarabiei,* Chișinău, 2001 (după ediția I, București, 1904).
7. *Enciclopedia României,* București, vol. II, partea I, 1935.
8. *Итоги Всесоюзной переписи населения 1970 года по Молдавской СС,* Chișinău, 1972.
9. *Dicționarul statistic al Republicii Moldova,* Chișinău, vol. I-IV, 1994.
10. *Documenta Ramaniae Historica. A. Moldova,* București, vol. I, 1975 și urm.
11. *Documentele privind istoria României. A. Moldova,* București, veac. XIV-XV, vol. I, 1954; veac. XV, vol. II, 1954; veac. XVI, vol. I-III, 1955; veac. XVII, vol. IV, 1956.
12. Aurel Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului,* București, 1944.
13. Marian Jurkowski, *Ukrainska terminologia hydrograficzna,* Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1971.
14. Т. А. Марусенко, *Материалы к словарю украинских географических апеллятивов //* Полесье, Moscova, 1968.

BDD-A20680 © 2014 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:12 UTC)

15. Э. М. Мурзаев, *Словарь народных географических терминов*, Moscova, 1984.
16. Макс Фасмер, *Этимологический словарь русского языка,* vol. I-IV, Moscova, 1964-1973.
17. *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române. 1374-1600,* București, 1981.
18. L. T. Boga, *Documente basarabene. Mărturii hotarnice,* vol. XX, Chișinău, 1938.
19. *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774 // Moldova în epoca feudalismului,* Chișinău, vol. VII, părțile I-II, 1975.
20. *Списки населенных мест Российской Империи. Бессарабская губерния. 1859 год,* Sankt-Petersburg, 1861.
21. *Totalurile recensământului unional al populației din R.S.S. Moldova din anul 1989,* Chișinău, 1990.
22. *Moldova în epoca feudalismului,* Chișinău, vol. I, 1961; vol. II, 1978; vol. III, 1982; vol. IV, 1986; vol. V, 1987; vol. VI, 1992; vol. VII, 1975; vol. VIII, 1998; vol. IX, 2004; vol. X, 2005.

BDD-A20680 © 2014 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:12 UTC)